

Interdisciplinaritate și creativitate în actul didactic

Florentina Roxana ROȘU

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

roxanarazvan@yahoo.com

Abstract: The paper starts from theories and concepts regarding interdisciplinarity and addresses its relationship with the originality and creativity of the teaching act. The advantages and disadvantages of the interdisciplinary perspective and the levels of integration are presented. The traditional characteristics of teaching-learning-assessment and the ways of their creative integration in the didactic act are highlighted. The paper is based on a broad theoretical structure.

Keywords: *interdisciplinarity, integration, creativity, advantage, disadvantage, perspective, pedagogy, linguistics, strategy.*

Preliminarii

În vederea pregătirii proiectului de cercetare „Elemente de terminologie a turismului în spațiul francofon”, ne-am propus să realizăm câteva studii auxiliare care să participe atât la definirea teoretică și la formarea bazei de abordare a tematicii, cât și la realizarea structurii practice și a aplicabilității în didactica de specialitate, cu utilitate științifică, culturală și pragmatică

Prezenta lucrare pornește de la teorii și concepte privind interdisciplinaritatea, având la bază o parte teoretică, și abordează relația acesteia cu originalitatea și creativitatea actului didactic. Am continuat cu prezentarea avantajelor și dezavantajelor perspectivei interdisciplinare și a nivelurilor de integrare și am evidențiat caracteristicile tradiționale ale predării-învățării-evaluării și modalitățile de integrare creativă a acestora în actul didactic.

Introducerea acestei lucrări este consacrată definirii noțiunilor de bază folosite în interdisciplinaritate, în general, și în practică, în particular, evidențînd particularități și observații structurate. Scopul acestei lucrări este să ofere o vedere de ansamblu asupra interdisciplinarității în relația sa cu didactica, și, mai ales, să stabilească clar o parte teoretică, ca bază solidă de pornire spre cercetarea pe care o pregătim: „Elemente de terminologie a turismului în spațiul francofon”.

Această lucrare se prezintă astfel:

1. Teorii privind interdisciplinaritatea
2. Relația dintre interdisciplinaritate și actul didactic

3. Avantajele și dezavantajele perspectivei interdisciplinare
4. Nivelurile de integrare
5. Modalitățile de integrare creativă în didactica aplicată

Teorii privind interdisciplinaritatea

Interdisciplinaritatea a apărut ca reacție la dezintegrarea spațiului intelectual modern, fiind „o măsură de apărare disperată care vizează păstrarea caracterului global al intelectului” [Sinaceur 1986: 7].

Într-un document pregătit al unei reuniuni UNESCO asupra programelor școlare [UNESCO] problema interdisciplinarității este pusă în următorii termeni:

„Există numeroși factori care subliniază că interdisciplinaritatea a devenit o necesitate; marile probleme ale lumii contemporane, problematica economică, morală sau estetică se pretează în mod cu totul special la o tratare interdisciplinară; în același timp interdisciplinaritatea apare ca o consecință logică a integrării tuturor tipurilor de conținuturi în perspectiva educației permanente. Probabil, soluția de aplicat nu este nici interdisciplinaritatea totală, nici învățământul pe materii concepute în maniera tradițională; o combinație între aceste două formule, realizată în funcție atât de exigențele științelor contemporane și de diferite activități sociale cât și de exigențele psihologice ale diferitelor vârste pare mai realistă și mai eficace.” [UNESCO]

Este definită ca:

„Interacțiune existentă între două sau mai multe discipline, care poate să meargă de la simpla comunicare de idei până la integrarea conceptelor fundamentale privind epistemologia, terminologia, metodologia, procedeele, datele și orientarea cercetării.” [Roșca 1972].

Interdisciplinaritatea este o abordare tematică care presupune un nivel superior al integrării conținuturilor, constând în selectarea din mediul natural și social a unui domeniu și gruparea cunoștințelor derivate din diferite discipline științifice în funcție de relevanța lor pentru cunoașterea integrală și acțiunea umană asupra domeniului respectiv. Folosind exprimarea plastică a lui Mohammed Allal Sinaceur, „Interdisciplinaritatea poate fi apreciată prin aprecierea lui Platon despre arta politică: arta țesutului, care nu lasă niciodată să survină divorțul dintre diferitele elemente, urzește și combină mereu informațiile pentru a face din ele o țesătură suplă și foarte strânsă” [Sinaceur 1986: 48].

Relația dintre interdisciplinaritate și actul didactic

Din perspectiva teoriei informației, în procesul transpunerii didactice, mesajul științific, artistic, filosofic, religios etc. este prelucrat pe mai multe registre, pentru a fi înțeles: statistic (prelucrarea cantitativă a mesajului, operație ce exprimă frecvența termenilor și ideile noi în raport cu totalitatea informației transmise anterior); semantic (prelucrarea calitativă, exprimând decodificarea semnificației mesajului, astfel încât să faciliteze înțelegerea corectă); pragmatic (indică în ce

măsură informațiile receptate de studenți produc modificări psiho-comportamentale în direcția așteptată) și sintactic (organizarea informației din perspectiva unității dintre conținut și formă de prezentare).

În vederea realizării interdisciplinarității trebuie să se urmărească selectarea din ansamblul mediului natural și social a unui domeniu și gruparea cunoștințelor derivate din diferite discipline științifice în funcție de relevanța lor pentru cunoașterea integrală și acțiunea umană asupra domeniului respectiv. Principala modalitate de introducere a acestora în învățământ o reprezintă regândirea conținuturilor și elaborarea planurilor, a programelor și manualelor școlare în perspectiva conexiunilor posibile și necesare sub raport epistemologic și pedagogic. Acțiunea de promovare a interdisciplinarității trebuie să se integreze în contextul sistemului educativ dat.

Avantajele și dezavantajele perspectivei interdisciplinare

Perspectiva interdisciplinară prezintă avantaje și dezavantaje. Dintre avantaje, precizăm: favorizarea transferului și a rezolvării de probleme noi, permiterea unei vederi mai generală, îngăduirea unei decompartmentări a cunoașterii umane etc.

Tendența de generalizare abuzivă, posibilitatea însușirii unor cunoștințe și a unor deprinderi disparate, posibilitatea inexistenței transferului cunoștințelor unei discipline în alte discipline, tendința profesorului de a trece pe planul al doilea obiectul prioritar al educației – studentul, concurență neloială între cadre didactice de diferite discipline din punctul de vedere al reuniunii cunoștințelor, toate acestea reprezintă dezavantaje ale perspectivei interdisciplinarității.

Deși avantajele unei asemenea abordări sunt evidente, totuși disciplinele de studiu constituie și astăzi în multe sisteme școlare axele curriculumului și rămân în continuare principiile organizatoare cele mai pregnante în învățământ.

Nivelurile de integrare

După cum știm, Comenius a fost cel care a denunțat cu tărie încă din 1657 tendința de sfâșiere a științei în discipline fără legătură între ele și tot el propunea un remediu numit pedagogia unității (pansophia).

În ceea ce privește nivelurile integrării, literatura de specialitate identifică următoarele posibilități: integrare intradisciplinară, integrare multidisciplinară, integrare pluridisciplinară, integrare interdisciplinară și integrare transdisciplinară.

Pornind de la paralelismul cu interdisciplinaritatea, am găsit că asemănarea dintre cele două o reprezintă obiectul de învățământ care posedă ca referință nu o disciplină științifică, ci o tematică unitară, comună mai multor discipline, iar deosebirea constă în faptul că interdisciplinaritatea identifică o componentă a mediului pentru organizarea cunoașterii, în timp ce în al doilea caz, se ia ca referință o idee sau un principiu integrator care transcede granițele dintre disciplinele științifice și grupează cunoașterea în funcție de noua perspectivă.

O reuniune a UNESCO a propus următoarea definiție:

„Predarea științelor constă în aceea că prezintă conceptele și principiile astfel încât să evidențieze unitatea funciară a gândirii științifice și să evite sublinierea prematură și neadecvată a distincțiilor între diverse discipline științifice.” [UNESCO].

Predarea integrată a științelor se fundamentează pe două sisteme de referință: unitatea științei și procesul de învățare. Ideea despre unitatea științei se bazează pe postulatul că universul însuși prezintă o anumită unitate care impune o abordare globală. În concepția unor specialiști, această viziune unificatoare asupra științei se va solda cu un cod de legi și teorii logice legate între ele, ce vor explica ansamblul fenomenelor.

Constatățile și experimentele în domeniu recomandă integrarea predării științelor ca un fel de principiu natural al învățării. În ceea ce privește integrarea conținuturilor, identificăm câteva modalități de integrare mai frecvente cum ar fi: integrarea conținuturilor ce aparțin diferitelor subdiviziuni ale unei discipline științifice majore (de exemplu, un curs de fizică va trata acest domeniu ca pe o structură conceptuală modificată și nu ca pe o serie de teme sau discipline distincte: mecanica, lumina, sunetul, electricitatea magnetismul etc.), integrarea a două sau a mai multor domenii în proporții mai mult sau mai puțin egale („știința despre pământ” ar integra astronomia, meteorologia, oceanografia, geografia, fizica, geologia etc.), integrarea a două sau a mai multor discipline cu preponderență a uneia dintre ele (spre exemplu, proiecte integrate de fizică ce integrează elemente de chimie și astronomie), una sau alta dintre primele trei modalități amintite corelată însă cu integrarea unei discipline neștiințifice (spre exemplu, fundamentele fiziologice ale științei etc.). Diferența dintre aceste metode pare a fi mai degrabă cantitativă decât calitativă.

Modalitățile de integrare creativă în didactica aplicată

Vorbim, de fapt, de o interdisciplinaritate de problematică și de metodă, epistemologică, generatoare de noi discipline capabile să revendice conexiuni aplicative cumulate din mai multe științe sau să dezvolte inovație concomitentă în două sau mai multe domenii. Cu precădere, s-a observat că există o disciplină numită uneori recipient și una sau mai multe discipline resursă care sunt complementare și auxiliare. De exemplu, „observăm la o privire de ansamblu, că natura interdisciplinară a limbajului specializat este dată de existența a cel puțin cinci sfere de specializare, corespunzând tot atâtor domenii științifice diferite. Sunt sfere conceptuale în măsură să pună în evidență eliminarea multora dintre granițele cunoașterii. Prin mijloace care favorizează intersecția holistică dintre limbaje (facultățile de profil, specializările mereu în transformare, lucrările de specialitate, reviste etc.)” [Butiurca 2015: 165].

Privitor la acest aspect, Angela-Bidu Vranceanu a realizat distincția dintre legăturile terminologice ca împrumuturi interdomeniale care se realizează prin echivalențe accidentale, neprevăzute și „interdisciplinaritățile propriu-zise” caracterizate prin identitatea semantică dintre utilizările aceluiași termen în limbaje specializate

diferite [Bidu-Vrănceanu 2010: 160-177]. Cu alte cuvinte, mai multe domenii și/sau subdomenii pot dezvolta multidiscipinar aceeași rădăcină lexico-semantică.

O asemenea organizare a conținuturilor, deși prezintă avantaje, are și propriile dificultăți și limite cauzate de sistemul de formare inițială a cadrelor didactice din România care este axat pe predare pe discipline și a lipsei de tradiție pedagogică a integrării precum și a imposibilității aprofundării cunoașterii științifice specializate.

Datorită programelor ERASMUS+, în școli au pătruns informații diverse de aplicare a predării integrate intra și interdisciplinar, dar, din cauza programelor (curriculum-ului) uneori, inițiativele sunt îngrădite.

Școala românească, componenta esențială a efortului de dezvoltare a țării, trece printr-o reformă profundă în vederea adaptării ei la cerințele societății democratice. Societatea românească – ea însăși în căutarea propriei definiri – solicită un individ cu un bagaj informativ bogat, divers, dar eficient, capabil de multă creativitate și inovație, expresie a unei gândiri suple, flexibile, care să-i asigure locul cuvenit în societate.

Școala românească răspunde, astfel, cerințelor sociale, așezând pe primul loc dezvoltarea gândirii studenților, a independenței și creativității lor, abordând procesul educativ prin tehnici de învățare eficientă, creativă, centrată pe student ca subiect al acțiunii, prin activități ale căror obiective au caracter transdisciplinar, interdisciplinar ce oferă o înțelegere globală a fenomenelor determinante în evoluția societății omenești. Înțelegând aceste determinări cauzale, studenții - viitorii adulți - vor dovedi, aproape inevitabil, responsabilitate. Învățământul românesc are, în acest sens, un caracter informativ și formativ.

Întregul demers pedagogic trebuie înțeles ca acțiuni cu caracter de necesitate, întreprinse pentru dezvoltarea gândirii, factor psihic ce stă la baza tuturor celorlalte procese cognitive, și de a cărei dezvoltare depinde reușita școlară și formarea unei personalități în deplină concordanță cu cerințele profesionale ale societății.

Dezvoltarea structurii psihice a omului, tendințele evoluției sale și modul în care procesele psihice interacționează sunt strâns legate de mecanismele învățării și de funcțiile pe care le îndeplinește în evoluția psihicului, și, în primul rând, a intelectului uman. Activitatea de învățare influențează asupra intelectului, în general, și a gândirii în special. Prin antrenarea mecanismelor intelectuale (operații, structuri cognitive), se produc modificări în structura de ansamblu a intelectului, efectul acestora răsfrângându-se asupra personalității omului. În activitatea de învățare, studentul dispune de un efort nuanțat în raport cu gradul de dificultate al noțiunilor ce se învață, precum și cu particularitățile de vârstă și individuale.

Educarea creativității gândirii a devenit o preocupare de prim ordin a școlii. În zilele noastre, cultivarea spiritului creator constituie o necesitate obiectivă a școlii, determinată de înseși particularitățile epocii contemporane și ale celei viitoare.

„Progresul omenirii nu este posibil fără activitatea creatoare, teoretică și practică, a oamenilor. Din acest motiv, este firesc ca activitatea creatoare să fie considerată ca forma cea mai întâlnită a activității omenești.” [Roșca 1972: 8]

Cunoscutul pedagog și om de școală română I.C. Petrescu spunea: „Creator e oricine în meseria sau ocupația sa, dacă nu se mulțumește să săvârșească în chip mecanic ceea ce a apucat din moși – strămoș, ci caută și el să adauge locului unde șade, lucrării ce făurește ceva din personalitatea sa”; „elementul creator nu trebuie să-l căutăm numai în așa-zisele activități superioare. În orice activitate și în orice faptură umană se poate găsi. Fără acest instinct al creării, progresul social nu poate fi cu putință. Numai școala sau o viață socială cu tendințe de nivelare și subjugare mai pot toci instinctul creației.” [Petrescu 1973: 173].

Actul de creație nu poate fi conceput dacă nu se are în vedere munca, activitatea conștientă, care presupune căutare, deliberare, efort, consum maxim de energie intelectuală și practică.

În procesul de învățământ nu este vorba atât de a forma creatori în înțelesul restrâns al acestui concept, ale căror produse să fie originale, absolut noi, cu valoare pentru societate. În acest domeniu este vorba, mai ales, de formarea și cultivarea unor capacități de cunoaștere (intelectuale și practice) care devin fundamente ale procesului creator real, nu neapărat imediat, ci atunci când tinerii vor intra în fluxul activității productive, ca făuritori de bunuri materiale și spirituale. De asemenea, interesează măsura în care soluțiile găsite în rezolvarea acestor probleme produc studenților trăiri afective (satisfacții), o stare de surpriză plăcută, care reanimă dorința, curiozitatea de a descoperi și alte căi, soluții mai elevate, mai elegante, toate acestea fiind atribuite spiritului creator. Este necesară o atmosferă care să favorizeze comunicarea, conlucrarea, consultarea, formularea de întrebări, chiar și de către studenți. Este elocvent în acest sens criteriul cunoscut după care un curs este cu atât mai reușit cu cât studenții răspund la întrebări pe care și le pun ei înșiși.

Actul evaluării trebuie să vizeze nu doar măsurarea și aprecierea informațiilor acumulate, și nici doar capacitatea de a învăța, ci aptitudinea de a aplica, de a folosi cele învățate.

Studiul interdisciplinar se înscrie pe traiectoria unui învățământ modern, deci solicită efortul intelectual al studenților, dacă, prin acțiunile pe care aceștia le desfășoară, aduc anumite contribuții personale, care să reprezinte rezultatul căutărilor, al investigațiilor personale și, pe această cale, să se bucure de satisfacția strădaniilor depuse.

Concluzii

Folosindu-ne de surse bibliografice multiple, am creat baza teoretică propusă și am urmărit să definim clar termenii în vederea argumentării teoretice.

Calitatea mea de instructor în educație mi-a dat ocazia de a releva că bogăția unei culturi personale este dată de bogăția și varietatea conexiunilor creativ realizate între cunoștințe, de înțelegerea lor, iar rolul interdisciplinarității este acela de a îndepărta barierele rigide dintre disciplinele de sine stătătoare.

Prin această lucrare mi-am propus să demonstrez multitudinea de aspecte teoretice, practice, principiale, aplicative, în privința predării integrate și a interdisciplinarității.

Legătura dintre istoria instruirii inovatoare și istoria societății este atât de strânsă și de evidentă încât pot afirma pe deplin îndreptățită că orice noutate într-un nou domeniu ajută la formarea unei civilizații. De aici, necesitatea de a căuta permanent noi modalități de integrare a cunoștințelor pentru ca ele să devină teinice.

În concluzie, proiectul nostru de cercetare „Elemente de terminologie a turismului în spațiul francofon” va fi o lucrare lingvistică, transdisciplinară, care va avea și o prismă didactică cu aplicabilitate pragmatică în didactica disciplinei.

BIBLIOGRAFIE

- Bidu-Vrânceanu 2010: Angela Bidu-Vrânceanu (coord.), *Terminologie și terminologii*, Editura Universității din București, 2010.
- Butiurca 2015: Doina Butiurca, *Lingvistică și terminologie – Hermeneutica metaforei în limbajele de specialitate*, Iași, Editura Institutul European, 2015.
- Cerghit 1974: Ioan Cerghit, *Tehnici moderne de instruire - curs teoretic și practic*, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1974.
- Cerghit 1983: Ioan Cerghit, *Perfecționarea lecției în școala modernă*, București, E.D.P., 1983.
- Cucoș 1996: Constantin Cucoș, *Pedagogie*, Iași, Ed. Polirom, 1996.
- Gagné 1977: Robert Mills Gagné, *Principii de design al instruirii*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1977.
- Jinga 1998: Ioan Jinga, *Manual de pedagogie*, București, Ed. All, 1998.
- Manolescu 2001: Marin Manolescu, *Pedagogie*, București, Ed. Fundației Culturale „Dimitrie Bolintineanu”, 2001.
- Muster 1985: Dumitru Muster, *Metodologia cercetării în educație și învățământ*, București, Ed. Litera, 1985.
- Oprescu 1983: Victor Oprescu, *Dimensiunea psihologică a pregătirii profesorului*, Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 1983.
- Petrescu 1973: Ioan C. Petrescu, *Școala activă*, București, E.D.P., 1973.
- Roșca 1972: Alexandru Roșca, *Creativitatea*, București, Ed. Enciclopedică Română, 1972.
- Sinaceur 1986: Mohamed Allal Sinaceur, *Interdisciplinaritatea și științele umane*, București, Ed. Politică, 1986.
- UNESCO: *Réunion sur la méthodologie de la réforme des programmes scolaires*, Doc. ED. 76/Conf. 640/3.

